

Makroskopsko ponašanje 1

idealnog plina

1.1. Temperatura

1.2. Toplinsko rastezanje tvari

1.3. Plinski zakoni

1.4. Jednadžba stanja idealnog plina

Temperatura je mjera zagrijanosti tijela, razmjerna energiji kojom se gibaju čestice u tijelu.

Celzijeva ljestvica je temperaturna ljestvica koja se temelji na talištu vode (0 °C) i vrelištu vode (100 °C).

Kelvinova ljestvica je temperaturna ljestvica koja se temelji na apsolutnoj nuli (0 K).

Apsolutna nula je najniža moguća temperatura.

Veza apsolutne temperature T i Celzijeve temperature t :

$$T/K = t/^{\circ}\text{C} + 273,15.$$

Fahrenheitova ljestvica je temperaturna ljestvica koja se temelji na talištu vode (32 °F) i vrelištu vode (212 °F).

Koeficijent linearnog rastezanja, α , je omjer relativnog linearnog širenja $\frac{\Delta l}{l}$ i razlike temperatura ΔT .

Linearno rastezanje opisuje izraz:

$$L(t) = L_0 (1 + \alpha t),$$

gdje je L_0 duljina pri temperaturi 0 °C, a $L(t)$ duljina pri temperaturi t .

Koeficijent površinskog rastezanja, β , je omjer relativnog površinskog širenja $\frac{\Delta S}{S}$ i razlike temperatura ΔT .

Površinsko rastezanje opisuje izraz:

$$S(t) = S_0 (1 + \beta t),$$

gdje je S_0 površina pri temperaturi 0 °C, a $S(t)$ površina pri temperaturi t .

Koeficijent volumnog rastezanja, γ , je omjer relativnog linearnog produljenja $\frac{\Delta V}{V}$ i razlike temperatura ΔT .

Volumno rastezanje opisuje izraz:

$$V(t) = V_0 (1 + \gamma t),$$

gdje je V_0 volumen pri temperaturi 0°C , a $V(t)$ volumen pri temperaturi t .

Avogadrov broj je broj čestica u jednom molu, $6,022 \cdot 10^{23}$.

Boyle–Mariotteov zakon je plinski zakon koji opisuje izotermnu promjenu stanja plina. Umnožak tlaka i volumena ostaje stalan.

$$pV = \text{konst.}$$

Izotermna promjena je promjena stanja plina pri kojoj se temperatura ne mijenja.

Gay-Lussacov zakon je plinski zakon koji opisuje izobarnu promjenu stanja plina. Omjer volumena i temperature ostaje stalan.

$$\frac{V}{T} = \text{konst.}$$

Izobarna promjena je promjena stanja plina pri kojoj se tlak ne mijenja.

Charles–Gay-Lussacov zakon je plinski zakon koji opisuje izohornu promjenu stanja plina. Omjer tlaka i temperature ostaje stalan.

$$\frac{p}{T} = \text{konst.}$$

Izohorna promjena je promjena stanja plina pri kojoj se volumen ne mijenja.

Idealni plin je idealizirano stanje u kojem mnoštvo identičnih čestica ima samo kinetičku, a ne i potencijalnu energiju.

Jednadžba stanja idealnog plina:

$$pV = nRT,$$

gdje je $R = 8,314 \text{ Jmol}^{-1}\text{K}^{-1}$ opća plinska konstanta ili

$$pV = Nk_{\text{B}}T,$$

gdje je k_{B} Boltzmannova konstanta.

1.1. Temperatura

1. Normalna temperatura ljudskog tijela je $36,8\text{ }^{\circ}\text{C}$. Izrazite ovu temperaturu u kelvinima i stupnjevima Fahrenheita.

Rješenje: 310 K , $98,2\text{ }^{\circ}\text{F}$

2. Kolika bi bila temperatura svemira izražena u stupnjevima Fahrenheita? Pronađite na internetu, odnosno provjerite da temperatura svemira, temperatura tzv. pozadinskog zračenja ostala od Velikog praska, iznosi $2,73\text{ K}$.

Rješenje: $-454,76\text{ }^{\circ}\text{F}$

1.2. Toplinsko rastezanje tvari

1. Željezna šina dugačka je 20 m pri temperaturi od $32\text{ }^{\circ}\text{C}$. Izračunajte njezinu duljinu pri $-10\text{ }^{\circ}\text{C}$. Koeficijent linearnog rastezanja čelika je $12 \cdot 10^{-6}\text{ }^{\circ}\text{C}^{-1}$.

Rješenje: $19,99\text{ m}$

2. Bakrena šipka dugačka je 80 cm pri temperaturi od $15\text{ }^{\circ}\text{C}$. Koliko je produljenje šipke pri temperaturi od $35\text{ }^{\circ}\text{C}$? Koeficijent linearnog širenja bakra je $1,7 \cdot 10^{-5}\text{ }^{\circ}\text{C}^{-1}$.

Rješenje: $2,7 \cdot 10^{-4}\text{ m}$

3. Izračunajte produljenje bakrene žice dugačke 50 m pri promjeni temperature s $12\text{ }^{\circ}\text{C}$ na $32\text{ }^{\circ}\text{C}$. Koeficijent linearnog širenja bakra je $1,7 \cdot 10^{-5}\text{ }^{\circ}\text{C}^{-1}$.

Rješenje: $1,7\text{ cm}$

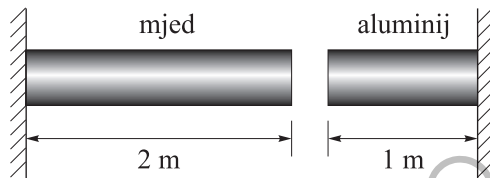
4. Zagrijavamo li metalni štap od $20\text{ }^{\circ}\text{C}$ do temperature $100\text{ }^{\circ}\text{C}$, njegova se duljina poveća za $8,47 \cdot 10^{-4}\text{ m}$. Za koliko se duljina štapa smanji ako ga hladimo od $25\text{ }^{\circ}\text{C}$ do temperature smrzavanja vode?

Rješenje: $2,65 \cdot 10^{-4}\text{ m}$

5. Gustoća žive pri $0\text{ }^{\circ}\text{C}$ je $13\,600\text{ kgm}^{-3}$. Izračunajte gustoću žive na temperaturi od $50\text{ }^{\circ}\text{C}$. Koeficijent volumnog širenja žive je $1,82 \cdot 10^{-4}\text{ }^{\circ}\text{C}^{-1}$.

Rješenje: $13\,500\text{ kgm}^{-3}$

6. Mjedena i aluminijska šipka pričvršćene su na zid, kao što je prikazano na slici. Pri $20\text{ }^{\circ}\text{C}$ prostor između šipaka iznosi $1,2\text{ mm}$. Na kojoj će se temperaturi taj zrakoprazan prostor “zatvoriti”? Koeficijent linearnog širenja mjedi je $19 \cdot 10^{-6}\text{ }^{\circ}\text{C}^{-1}$, a aluminijska $23 \cdot 10^{-6}\text{ }^{\circ}\text{C}^{-1}$.

Rješenje: $100\text{ }^{\circ}\text{C}$

7. Pri $20\text{ }^{\circ}\text{C}$ čelična kugla ima promjer $0,900\text{ cm}$. Pri istoj temperaturi promjer rupe u aluminijskoj ploči iznosi $0,899\text{ cm}$. Pri kojoj će temperaturi (istoj za kuglu i ploču) kugla proći kroz rupu? Koeficijent linearnog širenja čelika je $1,1 \cdot 10^{-5}\text{ }^{\circ}\text{C}^{-1}$, a aluminijska $2,2 \cdot 10^{-5}\text{ }^{\circ}\text{C}^{-1}$.

Rješenje: $121\text{ }^{\circ}\text{C}$

8. Gustoća zlata pri $20\text{ }^{\circ}\text{C}$ iznosi $19\,300\text{ kgm}^{-3}$, a koeficijent linearnog širenja zlata je $14,3 \cdot 10^{-6}\text{ }^{\circ}\text{C}^{-1}$. Kolika je gustoća zlata pri $90\text{ }^{\circ}\text{C}$?

Rješenje: $19\,200\text{ kgm}^{-3}$

1.3. Plinski zakoni

1. Pri temperaturi od $27\text{ }^{\circ}\text{C}$ plin ima obujam V . Do koje je temperature potrebno izobarno hladiti taj plin da mu se obujam smanji za 20% ?

Rješenje: $-33\text{ }^{\circ}\text{C}$

2. Temperatura plina u žarulji je $20\text{ }^{\circ}\text{C}$. Kada je žarulja upaljena, tlak plina poveća se dva puta. Kolika je tada temperatura plina?

Rješenje: $313\text{ }^{\circ}\text{C}$

3. Plinska boca napunjena je plinom temperature $15\text{ }^{\circ}\text{C}$ pod tlakom upola manjim od tlaka pri kojem dolazi do rasprsnuća boce. Pri kojoj bi se temperaturi plina boca rasprsnula?

Rješenje: $303\text{ }^{\circ}\text{C}$

4. Ako pri konstantnoj temperaturi plina klip u cilindru spustimo za trećinu visine cilindra, koliko će se puta povećati tlak?

Rješenje: Povećat će se $1,5$ puta.

5. Koliko se puta poveća tlak plina u balonu električne žarulje ako se nakon uključivanja temperatura plina povisi sa $15\text{ }^{\circ}\text{C}$ na $303\text{ }^{\circ}\text{C}$?

Rješenje: 2

6. Pri temperaturi $27\text{ }^{\circ}\text{C}$ tlak plina je p . Do koje je temperature potrebno izovolumno zagrijati plin da mu tlak bude $4p$?

Rješenje: 1200 K

7. Pri temperaturi $227\text{ }^{\circ}\text{C}$ volumen plina je V . Do koje je temperature potrebno izobarno hladiti plin da bi mu se volumen upola smanjio?

Rješenje: $-23\text{ }^{\circ}\text{C}$

8. U automobilskoj gumi nalazi se zrak pod tlakom od $6 \cdot 10^5\text{ Pa}$ pri 293 K . Dok se auto giba, temperatura gume se povećava na 308 K . Ako je volumen zraka konstantan, koliko se pritom povećao tlak zraka?

Rješenje: $6,3 \cdot 10^5\text{ Pa}$

9. Koja je temperatura plina u zatvorenoj posudi ako mu se tlak poveća za $0,4\%$ pri promjeni temperature za 1 K ?

Rješenje: 250 K

10. Jednu litru idealnog plina pri atmosferskom tlaku 1 bar i temperaturi $0\text{ }^{\circ}\text{C}$ najprije izotermno komprimiramo na volumen $0,4\text{ L}$, a zatim izohorno (uz isti volumen) zagrijemo na $100\text{ }^{\circ}\text{C}$. Koliki će nakon toga biti tlak plina?

Rješenje: $3,42\text{ bar}$

11. Tlak zraka u automobilskoj gumi je $2,2\text{ bara}$ ($1\text{ bar} = 10^5\text{ Pa}$) pri temperaturi od $10\text{ }^{\circ}\text{C}$. Koliki će tlak biti u istoj gumi pri $35\text{ }^{\circ}\text{C}$? Zanimajte promjenu obujma.

Rješenje: $2,4\text{ bar}$

12. Koliko se puta poveća tlak plina ako njegova temperatura poraste s $68\text{ }^{\circ}\text{F}$ na $140\text{ }^{\circ}\text{F}$? Volumen ostaje stalan.

Rješenje: Povećat će se $1,14$ puta.

13. Izobarnom ekspanzijom plin se zagrijava. Koliko je puta povećan volumen plina pri stalnom tlaku ako mu je temperatura porasla sa $0\text{ }^{\circ}\text{C}$ na $85\text{ }^{\circ}\text{C}$?

Rješenje: Povećat će se $1,31$ puta.

14. Izračunajte konačni tlak plina pri izotermnoj promjeni stanja plina ako je početni tlak bio $1,6\text{ bar}$. Volumen se povećao četiri puta.

Rješenje: $0,4\text{ bar}$

15. Izohornom promjenom tlak plina se poveća s $2,0 \cdot 10^5\text{ Pa}$. Koja je bila početna temperatura ako je konačna 456 K ?

Rješenje: 350 K

16. Pri izobarnoj promjeni temperature za 1,0 K volumen plina se promjeni za 1,0 L. Izračunajte količinu plina ako je tlak normirani atmosferski.

Rješenje: 12 mol

17. Plin u cilindru s pomičnim klipom nalazi se pod tlakom od $1,6 \cdot 10^6$ Pa. Pomakom klipa volumen se smanji za 20 %. Koliki je sada tlak plina? Pretpostavite izotermnu promjenu.

Rješenje: $2 \cdot 10^6$ Pa

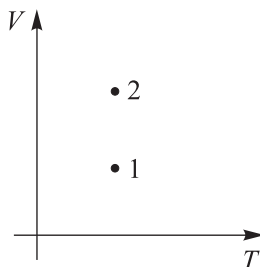
18. Količina plina od 4,5 mol pri normiranom atmosferskom tlaku zauzima volumen od 143 L. Kolika je temperatura tog plina?

Rješenje: 114 °C

19. U dizelskom motoru klip tlači zrak pri 305 K na volumen koji iznosi jednu šesnaestinu početnog volumena i na tlak koji je 48,5 puta veći od početnoga tlaka. Kolika je temperatura zraka nakon kompresije?

Rješenje: 925 K

20. U V - T dijagramu su prikazana dva stanja plina. U kojem od ta dva stanja plin ima viši tlak?

Rješenje: 1

1.4. Jednadžba stanja idealnog plina

1. Izračunajte gustoću zraka u boci za ronjenje pri temperaturi od 0 °C. Tlak u boci je $3 \cdot 10^7$ Pa. Molarna masa zraka je $M = 29$ g/mol.

Rješenje: 380 kgm^{-3}

2. Količina zraka od 50,2 mol zatvorena je u posudi od 3,5 L pri temperaturi od 40 °C. Koliki je tlak u posudi?

Rješenje: $3,7 \cdot 10^7$ Pa

3. Koliki će volumen zauzeti vodena para (pri normalnom tlaku i temperaturi od 100 °C) dobivena iz 1 L kipuće vode? Molarna masa vode je 18 g/mol.

Rješenje: 1700 L

4. Plin u posudi volumena V , pri temperaturi T , nalazi se pod tlakom P . Što će se dogoditi s temperaturom ako istodobno plinu tlak povećavamo dva puta, a volumen smanjimo dva puta? Količina plina se ne mijenja.

Rješenje: Temperatura će ostati ista.

5. Idealni plin pri temperaturi od $17\text{ }^{\circ}\text{C}$ i tlaku $2 \cdot 10^5\text{ Pa}$ zauzima volumen od 3 m^3 .

a) Odredite količinu plina.

b) Ako se volumen poveća na 4 m^3 , a temperatura na $27\text{ }^{\circ}\text{C}$, koliki će biti tlak plina?

Rješenje: a) 240 mol; b) $1,6 \cdot 10^5\text{ Pa}$

6. Molarna masa dušika je $M = 29\text{ g/mol}$. Kolika je temperatura plina?

Rješenje: $68,2\text{ K}$

7. Koliko se molekula plina nalazi u boci od 1 L pri normalnom atmosferskom tlaku i sobnoj temperaturi ($21\text{ }^{\circ}\text{C}$)?

Rješenje: $2,5 \cdot 10^{22}$

8. Boca za ronjenje sadrži 12 L zraka pri tlaku od $2,5 \cdot 10^7\text{ Pa}$ i temperaturi od $21\text{ }^{\circ}\text{C}$. Koliko je molekula zraka u boci?

Rješenje: $7,4 \cdot 10^{25}$

9. Što će se dogoditi s bocom iz gornjeg zadatka nakon što dovoljno dugo bude u hladnoj vodi jezera, na $5\text{ }^{\circ}\text{C}$.

Rješenje: tlak će pasti na $2,45 \cdot 10^7\text{ Pa}$

10. Koliko je molova u 1 L zraka pri $0\text{ }^{\circ}\text{C}$ i tlaku od $101\,325\text{ Pa}$?

Rješenje: 0,045

11. Koliko litara ima 1 mol zraka pri $0\text{ }^{\circ}\text{C}$ i tlaku od $101\,325\text{ Pa}$?

Rješenje: $22,4\text{ L}$

12. Izračunajte gustoću zraka pri normalnim uvjetima ($0\text{ }^{\circ}\text{C}$, $101\,325\text{ Pa}$) iz molarne mase zraka (29 g mol^{-1}).

Rješenje: $1,29\text{ kg m}^{-3}$